

REPORTATGE

Foto: Paco Marco

SOBIRANIA ALIMENTÀRIA

ENTREVISTA A FRANCISCO MATA RABASA

Metge. Membre i col·laborador de la Plataforma per la Sobirania Alimentària del País Valencià.

E-mail: optima.natur@gmail.com

En aquest número de *kult-ur* volem obrir una finestra a una veu popular, tangible i que resona ja a molts indrets del nostre planeta. Es tracta del consum conscient, de la producció conscient i de recuperar velles i potser també noves formes de relacionar-nos com a consumidors, productors i veïns de les urbes de totes les mides, les de milions d'habitants i les de dues persones. Obrim un espai per a conèixer un poc, i de primera mà, el que comporta la Sobirania Alimentària.

La sobirania alimentària és el dret dels pobles a aliments nutritius i culturalment adequats, accessibles, produïts de forma sostenible i ecològica, i el seu dret a decidir el seu propi sistema alimentari i productiu. Açò posa a aquells que produeixen, distribueixen i consumeixen aliments en el cor dels sistemes i polítiques alimentàries, per sobre de les exigències dels mercats i de les empreses. Defensa els interessos de, i inclou a, les futures generacions.

Ens ofereix una estratègia per a resistir i desmantellar el comerç lliure i corporatiu i el règim alimentari actual, i per a canalitzar els sistemes alimentaris, agrícoles, pastorils i de pesca perquè passen a estar gestionats pels productors i productores locals. La sobirania alimentària dóna prioritat a les economies locals i als mercats locals i nacionals, i atorga el poder als camperols i a l'agricultura familiar, la pesca artesanal i el pasturatge tradicional, i col·loca la producció alimentària, la distribució i el consum sobre la base de la sostenibilitat mediambiental, social i econòmica.

La sobirania alimentària promou el comerç transparent, que garanteix ingressos dignes per a tots els pobles, i els drets dels consumidors per a controlar la seua pròpia alimentació i nutrició. Garanteix que els drets d'accés i a la gestió de la nostra terra, dels nostres territoris, les nostres aigües, les nostres llavors, el nostre bestiar i la biodiversitat, estiguen en mans d'aquells que produïm els aliments.

La sobirania alimentària suposa noves relacions socials lliures d'opressió i desigualtats entre els homes i dones, pobles, grups racials, classes socials i generacions.

(«Declaració de Nyéléni 2007»)

- D'on naix el moviment Sobirania Alimentària?

En els anys 60-70 del segle passat, a escala mundial, es planteja un canvi en el sistema agrícola productiu, i també en el ramader-granges d'animals, que té com a objectiu la industrialització de les activitats agràries sota el model capitalista, presentant-se com un canvi tecnològic que es valora com a convenient i positiu per a la societat en general, que comportaria un increment notable del rendiment agrícola i ramader. Però la realitat per a la pagesia en general, tant a Espanya com a Europa i en la resta del món, i per a la població en els països menys afavorits a nivell econòmic, és la d'una gran pobresa, de situacions de fam injustificades,

de realitats socials i econòmiques d'injustícia, d'una afectació greu dels sistemes ecològics, d'una agricultura plena de química, que amb el pas dels anys es veu controlada per grans empreses i corporacions, etc. Tot açò ens està portant a una situació no desitjada i insostenible en el temps. Davant aquest context, a mitjan dels anys 90, una sèrie de moviments socials reaccionen i s'organitzen plantejant la necessitat de transformar d'arrel el sistema alimentari mundial, cercant un plantejament polític i activista en el qual l'agricultura es fonamentaria en l'agroecologia, la solidaritat, la sostenibilitat del medi ambient, manteniment i respecte de la biodiversitat, així com el dret a l'autodeterminació. Açò s'acompanya d'una visió i una lògica crítica al capitalisme i al neoliberalisme que vol acaparar tot en poques mans, sota una nebulosa enganyosa de creixement i tecnologia, desproveïda de tot humanisme i realitat. La noció de Sobirania Alimentària va ser definida per la Via Camperola, associació camperola de caràcter i voluntat internacional que abasta a més de 130 organitzacions de més de 60 països, que dona veu al moviment popular de resistència davant l'agricultura neoliberal globalitzada. La Via Camperola va presentar el marc polític de la Sobirania Alimentària a nivell internacional durant el Cim Mundial sobre l'Alimentació de 1996.

La Via Camperola és un moviment internacional de camperols i camperoles, xicotets i mitjos productors, dones rurals, indígenes, gent sense terra, joves rurals i treballadors agrícoles. Defensem els valors i els interessos bàsics dels nostres membres. Som un moviment autònom, plural, multicultural, independent, sense cap afiliació política, econòmica o d'un altre tipus. Al maig de 1993 es va dur a terme la primera conferència de la Via Camperola en *Mons, Bèlgica, on va ser constituïda com una organització mundial, sent definides les seues primeres pautes estratègiques i la seua estructura. El seu objectiu principal és desenvolupar la solidaritat, la unitat en la diversitat entre les organitzacions membres per a promoure les relacions econòmiques d'igualtat, de paritat de gènere, de justícia social, la preservació i conquesta de la terra, de l'aigua, de les llavors i altres recursos naturals; la sobirania alimentària; la producció agrícola sostenible i una igualtat basada en la producció a xicoteta i mitja escala. (viacampesina.org)

En NYÉLÉNI 2007, aprofundim el nostre enteniment col·lectiu sobre la Sobirania Alimentària la qual:

1. S'enfoca en una alimentació per al poble: la Sobirania Alimentària planteja el dret a una alimentació suficient, saludable i culturalment apropiada per a tots els individus, pobles i comunitats.

2. Valora als qui proveeixen aliments: la Sobirania Alimentària valora i respecta els drets d'homes i dones, camperols i agricultors familiars, pastors, artesans de la pesca tradicional, habitants dels boscos, pobles indígenes i treballadors de l'agricultura i la pesca, també migrants, els qui conreen, crien, cullen i processen els aliments.

3. Localitza els diversos sistemes d'alimentació: es propicia la inter-relació entre els productors i consumidors d'aliments, situant-los en el centre de la presa de decisions en temes relacionats a l'alimentació; fomenta l'existència de mercats locals; denuncia la insostenibilitat dels aliments genèticament modificats i la «biopirateria» que s'amaga darrere d'ells; resisteix a les estructures de govern, contractes i pràctiques que depenen i promouen el comerç internacional insostenible i injust i que atorga poder a corporacions remotes i sense cap responsabilitat per les seues accions.

4. Empodera localment: s'atorga un paper protagonista sobre el territori, terra, pasturatges, aigua, llavors, bestiar i poblacions de peixos a proveïdors locals d'aliment i respecta els seus drets. Ells poden usar i compartir aquests recursos de formes social i ecològicament sostenibles per a la conservació de la diversitat; promou la interacció positiva entre les persones proveïdores d'aliments; i rebutja la privatització dels recursos naturals a través de lleis, contractes comercials i règims de drets de propietat intel·lectual.

5. Desenvolupa coneixement i destresa: per a açò es basa en la destresa i el coneixement local dels proveïdors alimentaris i les seues organitzacions locals que conserven, desenvolupen i manegen sistemes i sabers localitzats de producció i collita, desenvolupant sistemes de recerca apropiats per a recolzar-los i la saviesa de la qual puga ser transmesa a les generacions futures.

6. Treballa amb la naturalesa: la Sobirania Alimentària utilitza les contribucions de la naturalesa de manera diversa amb mètodes de producció i collita agroecològica, els quals maximitzen les contribucions dels ecosistemes i milloren la capacitat d'ajust i l'adaptació, especialment davant el canvi climàtic; i, rebutja mètodes que danyen les funcions dels ecosistemes beneficiosos, que depenen dels monocultius d'energia intensiva i fàbriques de bestiar, pràctiques de pesca destructiva i altres mètodes de producció industrialitzada, els quals danyen el medi ambient i contribueixen a l'escalfament global. (<http://www.nyeleni.org>)

- Quina és la seua estructura i forma de funcionament (xarxa, horitzontalitat, etc.)?

La Sobirania Alimentària com a proposta política pretén ser un marc en el qual molts moviments socials, organitzacions i altres vagen adoptant els seus principis, promovent i animant al seu desenvolupament i integració en els diversos territoris i realitats, adequant-se a les situacions locals i nacionals, a les diferents cultures i a les diferents aspiracions i necessitats de pobles diferents. És a partir d'ací que es crea la Plataforma per la Sobirania Alimentària del País Valencià (www.sobiraniaalimentariapv.org).

Què és la Plataforma per la Sobirania Alimentària dels Pobles del País Valencià?

És un espai que aglutina productors/es, consumidors/es, iniciatives, organitzacions i col·lectius que treballen per la Sobirania Alimentària al País Valencià. El nostre objectiu és ser un moviment aglutinador capaç de generar una àmplia mobilització social cap a la Sobirania Alimentària, mitjançant un procés d'enfortiment i articulació de les diferents experiències que existeixen en els territoris i emmarcant-les en una estratègia global. Volem ésser un espai d'incidència política, de difusió, d'intercanvi, de reflexió, de debat conjunt.

Al 2007 a Mali, al Foro Nyénéli on es reuniren més de 500 representants de més de 80 països, es va fer una crida per a començar a caminar i a omplir de continguts i propostes concretes el concepte de Sobirania Alimentària, per tal de que aquest no quede en mans d'organitzacions i institucions llunyanes a les lluites agroalimentàries per la justícia social i ambiental. A l'Estat Espanyol ha sigut la Plataforma Rural la que s'ha fet ressò de la crida de Nyéléni al seu VI Foro por un Mundo Rural Vivo, i ha proposat punt de partida de l'articulació que ha de dur a la mobilització i la transformació del sistema agroalimentari actual, recuperant un món rural viu. Al nostre territori, és la Plataforma per la Sobirania Alimentària del País Valencià qui treballa per a construir un moviment social que tracta de dur a terme els objectius acordats al Foro de Nyéléni, forjant aliances, donant suport a les nostres lluites i resistències i enfortint la nostra solidaritat. (sobiraniaalimentariapv.org)

- Quines repercussions o incidències té sobre la forma d'entendre i dur a terme la nostra vida en la ciutat? Busca transformar d'alguna forma i en algun sentit els nostres espais, temps i maneres de convivència? I respecta les relacions amb el territori?

En l'anàlisi desenvolupada per Conchi Piñeiro relatiu a la cultura alimentària i la vinculació identitària urbà-rural (*Arraigat las instituciones*, Daniel López, J. L. et al., eds.), en analitzar la situació actual, destaca entre altres punts el predomini de la ciutat sobre el camp, evidenciant-se una desvinculació identitària entre allò urbà i allò rural. Els sabers rurals estan majoritàriament encotillats i deslegitimitzats, de manera que els missatges sobre el mitjà rural tendeixen a estar estereotipats. Assenyala que, segons la «Avaluació dels Ecosistemes del Mil·lenni a Espanya», en els últims 50 anys els serveis culturals dels ecosistemes associats als sabers de la població rural (identitat cultural, sentit de pertinença, coneixement ecològic local...) han patit una alarmant degradació, mentre que han augmentat els serveis culturals gaudits per la població urbana (activitats recreatives, ecoturisme, etc.). No és aquesta l'única realitat que ens porta a la reflexió en el que a la inter-relació i comunicació entre l'hàbitat urbà i el rural es refereix. La forma d'alimentar-nos, en tots dos espais, tant l'urbà com el rural, ha patit i manifesta una total desconexió entre els aliments consumits i l'origen dels mateixos. Molt poques són les persones que busquen o compren els aliments de cada dia tenint en compte el seu origen, la seua procedència, si es produeix d'una manera agroecològica o industrial, si el productor és sobirà en el seu treball i en els seus camps, si rep un pagament just al seu treball, quin paper juga el distribuïdor dels mateixos, si és sostenible la seua producció, si l'aliment animal ha sigut criat sense crueltat, sense impacte mediambiental... Tots aquests plantejaments són pràcticament inexistents. I no obstant açò són moltes les anàlisis en profunditat que aborden aquesta temàtica que ens recorden com d'insostenible és la nostra forma de produir i de consumir, alertant-nos que ens acostem a una situació de no tornada, a una degradació contínua de la biodiversitat i del medi ambient. Des de la Sobirania Alimentària s'aborden totes aquestes realitats amb l'objectiu de visibilitzar-les, de donar-los protagonisme i futur, de reactivar el món rural, els seus camps, la seua vida social i el desenvolupament comunitari. Es convida a les persones a prendre consciència d'aquestes realitats, de la seua urgència i a passar a jugar un paper actiu en eixe conjunt que és el sistema alimentari. Complex, sí, però apas-

sionant al mateix temps. Un desafiament pel qual val la pena apostar. I també, com no, gaudir en el seu descobriment i en el recorregut que suposa el procés generador de la S. A.

- Quines repercussions pot tenir en polítiques públiques de salut, d'economia, educatives, de participació ciutadana o de treball?

Repercussions, totes. Però els nostres partits polítics i les nostres administracions no volen fer front a tot aquest munt de problemes descrits pels moviments que treballen la Sobirania Alimentària. Són problemàtiques de caràcter sistèmic que precisen de polítiques transversals que alhora pressuposen un replantejament profund i transformador de múltiples realitats: agrícoles, econòmiques, socials, mediambientals, de salut... I per a açò fa falta molta voluntat i molta valentia. Encara que estem sent testimonis d'algunes iniciatives prometedores. Per exemple, des de l'Ajuntament de València estem assistint al desenvolupament d'un pla estratègic agroalimentari per a València i la seua àrea metropolitana que està tenint en consideració molts dels plantejaments de la S. A. Al mateix temps s'estan obrint les portes, també, a diferents actors socials molt implicats en la S. A. S'aposta per la compra pública d'aliments de proximitat, per la producció agroecològica, pels canals curts de comercialització, per la venda directa dels productes agroecològics, la presència dels mateixos en els mercats municipals, la reactivació d'aquests mercats. I sobretot, s'impregna l'estratègia d'una voluntat transformadora d'allò social, econòmic i del medi ambient, tenint en compte també la salut de la població, valorant l'estratègia com un procés obert i d'experimentació i aprenentatge, que busca la sostenibilitat, la sobirania, la defensa de la biodiversitat, el protagonisme dels productors locals i familiars, l'organització dels consumidors acostant-se a la seua autogestió i sobirania...

L'Estratègia Agroalimentària València 2025 naix amb la voluntat d'oferir a la ciutat un marc d'acció que propose solucions als desafiaments que en matèria d'alimentació enfrontem com a habitants d'un entorn metropolità únic i complex. Un model agroalimentari que reposa en un territori vulnerable en el qual la relació entre la ciutat i la seua alimentació exerceix un paper central a l'hora de projectar un model de ciutat més resilient i sostenible social i ambientalment. La signatura del Pacte de Polítiques Alimentàries Urbanes de Milà en 2015 per part de l'Ajuntament de València ha permès dotar a la ciutat d'un marc d'acció estratègic, que senta les bases per a la construcció participativa de polítiques alimentàries a escala municipal. És a partir d'aquesta perspectiva d'intervenció, que posa l'accent en la relació entre alimentació i ciutat, que l'Estratègia Agroalimentària València 2025 ha sigut dissenyada. L'Estratègia Agroalimentària València 2025 és per tant un procés enfocat a construir un sistema agroalimentari sostenible, en el qual les relacions de l'ecosistema comunitat-territori (urbà, periurbà i rural) s'establisquen sobre la base de relacions d'equilibri, justícia social i mediambiental. (Estratègia Agroalimentària València 2025, Ajuntament de València)

- Es pot defensar la sobirania en relació amb la producció d'aliments al marge de la producció de béns industrials, culturals i de serveis? En un món incrementadament interdependent, com s'articula l'encaix del consum alimentari de proximitat i dels canals curts de comercialització?

Les persones, la societat, les nostres famílies i comunitats tan sols podran aconseguir la salut d'elles mateixes i del seu entorn mediambiental quan en el seu consum d'aliments es posen de relleu altres valors que no són tan sols el de la salut. Hem d'ampliar el ventall de valors als quals donem prioritat a l'hora de consumir i comprar aliments. Les fruites i verdures, els cereals i els llegums que jo consumisc, són de proximitat? El productor ha rebut un pagament just? El camp on es conreen és agredit per la química, abonaments sintètics, fitoquímics que enverinen la terra? La seua producció és sostenible, permetrà la seua continuïtat fins a les pròximes generacions? El món rural d'on prové està viu, afavoreix la seua supervivència, creen cultura, s'acompanya de respecte, de la seua revaloració? M'identifique, interactue, m'enriqueix? Afavoreix el seu consum la meua salut física i la del medi ambient en el qual em desenvolupe? Aquests són els valors que donen sentit, sostenibilitat futura al meu sistema alimentari. Gens d'açò està

present ni ho estarà en la producció industrial dels aliments. La resposta no està en ella; el problema, sí.

- Quin impacte té l'economia d'escala en el consum alimentari de proximitat i dels canals curts de comercialització? Quins són els canvis fonamentals i necessaris en els consumidors?

L'impacte dels grups de consum, dels canals curts de comercialització d'aliments, fins al moment és xicotet, molt xicotet. La seua supervivència en el pas del temps sol ser poca. I no obstant açò estic convençut que la solució, el canvi transformador radica en les persones, en la societat, no en els partits polítics ni en les administracions. Aquestes només es mouen quan la ciutadania i la societat tiren d'ella. Però de moment, l'acció social és xicoteta i insuficient. I sense cap dubte, és en la capacitat d'actuar i d'organitzar-se de totes i tots nosaltres on radica la solució de la realitat alimentària no sostenible en la qual ens trobem. És molt important que passem a prendre un paper actiu i sostingut en el que al consum d'aliments agroecològics, de proximitat i sobirans es refereix. Si em permetes una pregunta: quin percentatge de sobirania hi havia en els aliments amb els quals et vas nodrir tu i la teua família ahir mateix?, va arribar al 50%?

- Com es garanteix la qualitat i seguretat dels productes i la protecció dels consumidors?

El consumidor, en organitzar-se i actuar des de la voluntat de protagonisme, autogestió i sobirania, és el que va a constituir-se en garant d'eixa qualitat i seguretat. Però per a això convé acabar amb eixa irrealitat que suposa el pensar que em podré alimentar sa i sostenible sense interactuar, sense interrelacionar-me amb els productors, amb el món rural, dins dels valors de l'economia solidària. Canviar el sistema alimentari és canviar una realitat molt complexa que només podrà fer-se des del treball organitzat des d'allò comú, la comunitat, l'activisme, la voluntat transformadora. Ningú ho farà per nosaltres.

- Com es poden aconseguir nivells de renda raonables o dignes (i que s'entén per això) per als productors?

La gent pensa que menjar sa és car, que els productes ecològics que comprem en les eco-tendes tenen preus elevats. El preu raonable i assequible comprant d'acord amb els principis de la S. A. s'aconsegueix de dues maneres. Reduint molt, molt, els aliments d'origen animal: carns, peixos, ous i làctics. Aquests, quan el seu origen és ecològic, de proximitat, de ramaderia extensiva, són cars. Perquè ho valen. Perquè és car produir animal. I perquè per a que siga sostenible i criat sense crueltat, es precisa de molt espai, molt temps, molta mà d'obra. I això es paga. Però en reduir molt la quantitat consumida de producte animal, açò ens deixa diners per a pagar el cereal integral, el llegum, la fruita i la verdura ecològica, sobirana, de proximitat, amb un consum organitzat des d'allò comunitari, controlant la distribució, amb un preu just, del terreny, sostenible, que respecta i abrigalla la biodiversitat, etc. D'aquestes dues maneres podrem pagar una renda justa i digna als productors i productores.

- Com trencar la dicotomia rural/urbà en aquest àmbit?

No hi ha sobirania sense el protagonisme del rural. No hi ha rural sense camperols i ramaders. Eixa vida d'allò rural, eixos camps vius i productius (no com ara, on prevaleix o el monocultiu o l'abandó) només seran possibles quan el consum dels ciutadans urbans es faça des dels principis de la sobirania alimentària, dins d'una alimentació basada en plantes, on la proximitat i allò ecològic siguen la norma. I per a això, els nostres menjars han d'estar fets a partir d'aliments sobirans i ecològics. I les nostres vides s'han d'organitzar entorn de la voluntat transformadora, no conformista, activista. Insistisc, els polítics no són motor de canvi. El generador de canvi és la societat, des de la consciència, la responsabilitat, la coherència, l'autogestió social de les nostres necessitats. Quan s'interactua, d'igual a igual, entre allò rural i allò urbà, quan els principis de la S. A. es traslladen i es plasmen en el nostre consum diari, aquesta revaloració d'allò rural i el seu futur es fan reals.